

Obsahy a formy české státnosti I

(Zdichynec, hodina 3.)

- ◇ korunní země v 17. století
- ◇ jejich ztráta – jak probíhá předávání teritoria?
- ◇ vývoj 17. a 18. století
- ◇ absolutismus a centralistické reformy

-
- Četba?
 - Jiří Hrbek, Stát jako výsledek kulturního procesu: Vyústění diskuse o absolutismu v evropské historiografii, ČČH, 122/2024, č. 2
 - Hintze, úvaha o absolutismu
 - Fiskálně-militární stát
 - Podněty sociální a kulturní antropologie

Mapa zemí České koruny (XVII. století)

- stále začleňovány Lužice, i po roce 1635
- proč?

Česká koruna stále vnímána jako celek i v zahraničí (např. i francouzskými geografy)

- na mapách zahrnovány někdy i po roce 1635 obě Lužice
- vláda ve Slezsku z titulu českého krále
- český královský titul stále umožňuje Habsburkům udržet pozici ve Svaté říši (readmise, 1708)
 - český kurfiřtský hlas a jeho readmise
 - uvolněn z účasti v kolegiu Vladislav Jagellonský (vzdálený + dvojkraloví)
 - „ruhig“ – pověření komisaři, přestal být užíván za Ferdinanda IV. (mj. kvůli poměru hlasů)

České koruna v XVII. století

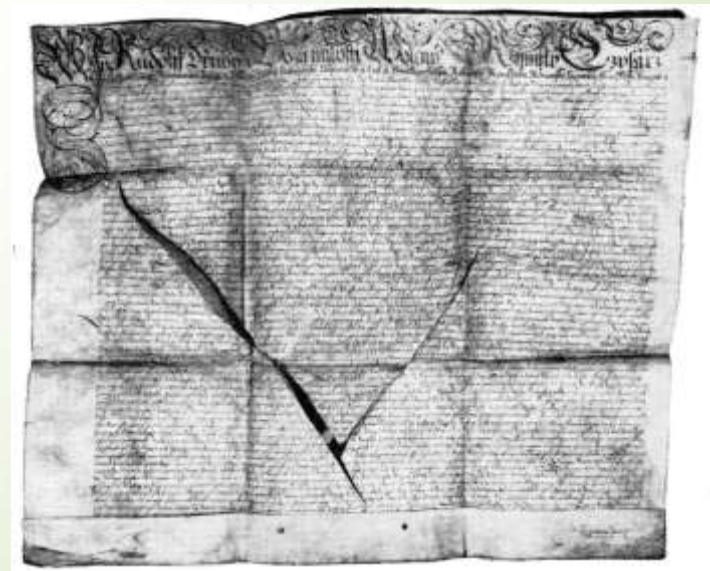
- stavovské povstání v Lužicích
- postupné předávání Lužic Sasku
- tzv. Traditionßrezeß aneb jak předat území?
- vnímání státoprávní změny v regionu

cesta ke stavovskému povstání v Lužicích a Slezsku

- ▶ XVI. sílí byrokratizace a centralizace
 - ▶ napětí panovník i stavy a jednotlivé země navzájem
 - ▶ Dezintegrace, určitá autonomie vedlejších zemí x Česká konfederace – celek existuje dál)
 - ▶ odpor ve Slezsku – Jan Jiří Krnovský
 - ▶ náboženské napětí, nespokojenost s vratislavským biskupem
 - ▶ daňové zatížení
 - ▶ omezování zahraniční politiky slezských knížat
 - ▶ nerovnoprávné postavení v rámci zemí České koruny
- **POKUS O EMANCIPACI VEDLEJŠÍCH ZEMÍ**
- **NÁBOŽENSKÉ POŽADAVKY**

Assecuration – Horní a Dolní Lužice 1611

- ▶ v souvislosti s nástupem Matyáše a jeho cestou do Lužic
- ▶ týká se hlavně škol a kostelů, není příliš jasně ošetřeno
- ▶ Majestát Lužice nedostaly
- ▶ Slezsko – Majestát 1609

spojení Slezanů s českými nekatolíky

Religions defension
werck 1609

- získat správu v zemi
- x Karlu Habsburskému (vratislavský biskup/Fürstbischof, biskup brixenský, velmistr řádu německých rytířů, lenní hrabě v Kladsku) – obavy, že se stane slezským hejtmanem (nakonec místokrál v Portugalsku)

Karel Habsburský (1590–
1624)

Česká dvorská kancelář a další úřady

- fulcrum et sustenculum „des Tirannischen Regiments“
- samostatná lužicko-slezská expedice – 1611–1616
- Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic (1599–1628)

Neklid počátku 17. století ve Slezsku

➤ Jan Jiří Krnovský (1577-† 1624, v Levoči, bez statků)

- Karel II. Minstrbersko-Olešnický (luterán, zemský hejtman)
- zabýval se: Radek Fukala

Krnov, kostel sv. Martina

Knížecí zámek v Krnově

Další slezská knížata

- Adam Václav
Těšínský
 - Konverze ke
katolictví 1610
- Kalvinisté:
 - Jan Kristián
Břežský
 - Jiří Rudolf
Lehnický

Cieszyn/Český Těšín

Adam Václav
Těšínský

Jiří Rudolf Lehnický

Piastovský hrad v Lehnici

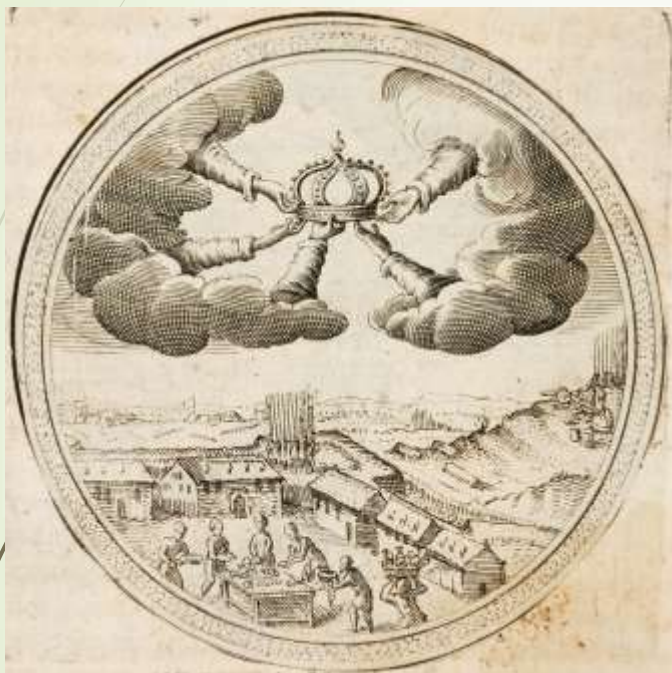

- Ferdinand Štýrský – září 1617 přijímá hold Slezanů ve Vratislavi
 - říjen Zhořelec a Budyšín
- váhavé zapojení do stavovského povstání (zejména Lužice)
- česká konfederace 1619
- Jan Jiří Krnovský v čele slezských stavů
- nepokoje v Budyšíně, Wittichenau a jinde

Symbolika konfедераčních stavovských obcí

JUNCTIS VIRIBUS

Jacobus a Bruck-Angermundt,
Emblemata politica, Strassburg
1618

Velká korunovační mince
Fridricha Falckého, 1619

Slezské a lužické vojsko v rámci konfедераčních vojsk

Michal Pěčka z Radostic, Denkwürdiges Geheimnuß, s. 1., (1620)

Česká konfederace

31. 7. 1619

➤ nová státoprávní podoba

Koruny

➤ volební království

➤ majestát

➤ rovnost korunních zemí

➤ nizozemské vzory

➤ platila jen 15 měsíců

Konfederace stavů českých zemí s evangelickými rakouskými stavy „unter der Enns“ (Dolní Rakousko)

Fridrich Falcký (1596-1632)

- ▶ podpora volby Fridricha Falckého novým českým králem 27. srpna 1619
- ▶ (budyšínský sněm to odmítá, lužičtí vyslanci v Praze nevěděli včas)

-
- váhání vedlejších zemí
 - legitimně přijatý Ferdinand II.
 - nabídka Majestátu stavy získává
 - Fridrich Falcký x Jan Jiří Saský
 - nejednotné postoje v Lužicích
 - Rozhodující je srpnový generální sněm

Zástupci vedlejších zemí v době stavovského povstání: Lužice

- Christoph Wiesner
- katolický hornolužický zemský fojt: Carl Hannibal von Dohna – odchází ze země
- potom fojtem Jáchym Ondřej Šlik († 1621)

- ▶ Gregor Mättig
 - ▶ kontakty na českou šlechtu
 - ▶ direktor pro Horní Lužici

-
- nepokoje v Horní a Dolní Lužici pod vlivem stavovského povstání – 1619/1620
 - útoky na katolické instituce
 - plány na konfiskaci duchovních statků
 - rekatolizace / reformace na úrovni panství
 - Wittichenau, Ostritz, Radibor
 - Budyšín (vyhnání kanovníků)
 - Lubáň (stržení chodby – Kloostergang – spojující klášter s kostelem)

Radwór / Radibor

Náboženské nepokoje – útisk
katolíků

Jan Jiří Saský (1611–1656)

- zájem o Lužice i Slezsko
- Wettinové kupují slezské Zaháňsko 1472, neudrželi je dlouhodobě
- oslovuje jej Ferdinand II. i vzbouřené stavy

- Císařské pověření (komise) saského kurfiřta Jana Jiřího v dubnu 1620
- začíná realizovat v létě 1620
- nejdříve se podřizuje západní polovina země (Kamenec, Budyšín: již před Bílou horou)

Tolar Jana Jiřího (1627)

Kurfirštský zámek v Drážďanech

1550

Carl Hannibal von Dohna
(1588–1633)

- Katolický zemský fojt Horní Lužice

Adolf z Gersdorfu

Jáchym Ondřej Šlik (1569-1621)

Fridrichův fojt Horní Lužice

Budyšínský Ortenburk

Sídlo správy Horní
Lužice (fojta)

Obléhání a dobytí Budyšína (říjen 1620)

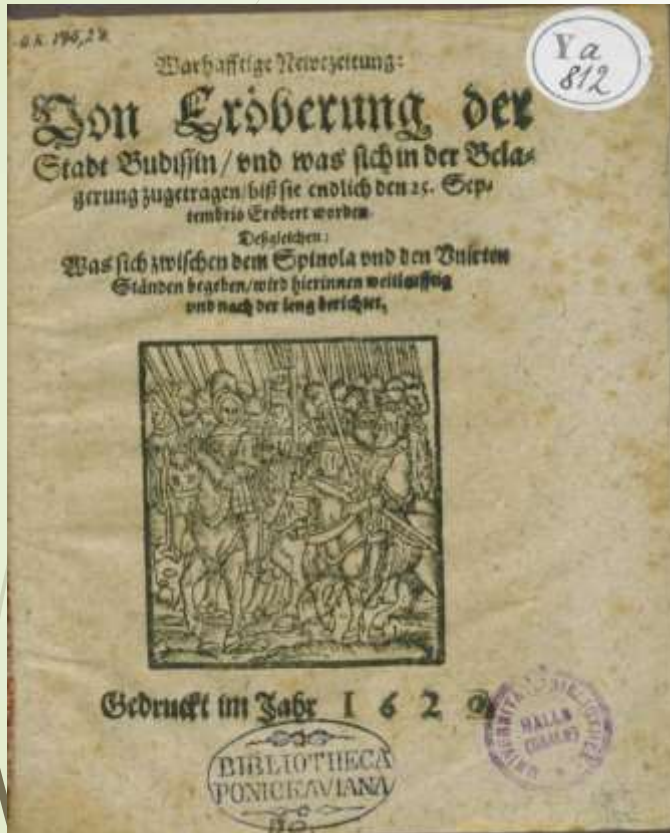

Abbildung der Stadt Budyšin oder Bautzen, wie dieselbe von Ch. F. Durchl. zu Sachsen erobert worden im Sept. Anno 1620.

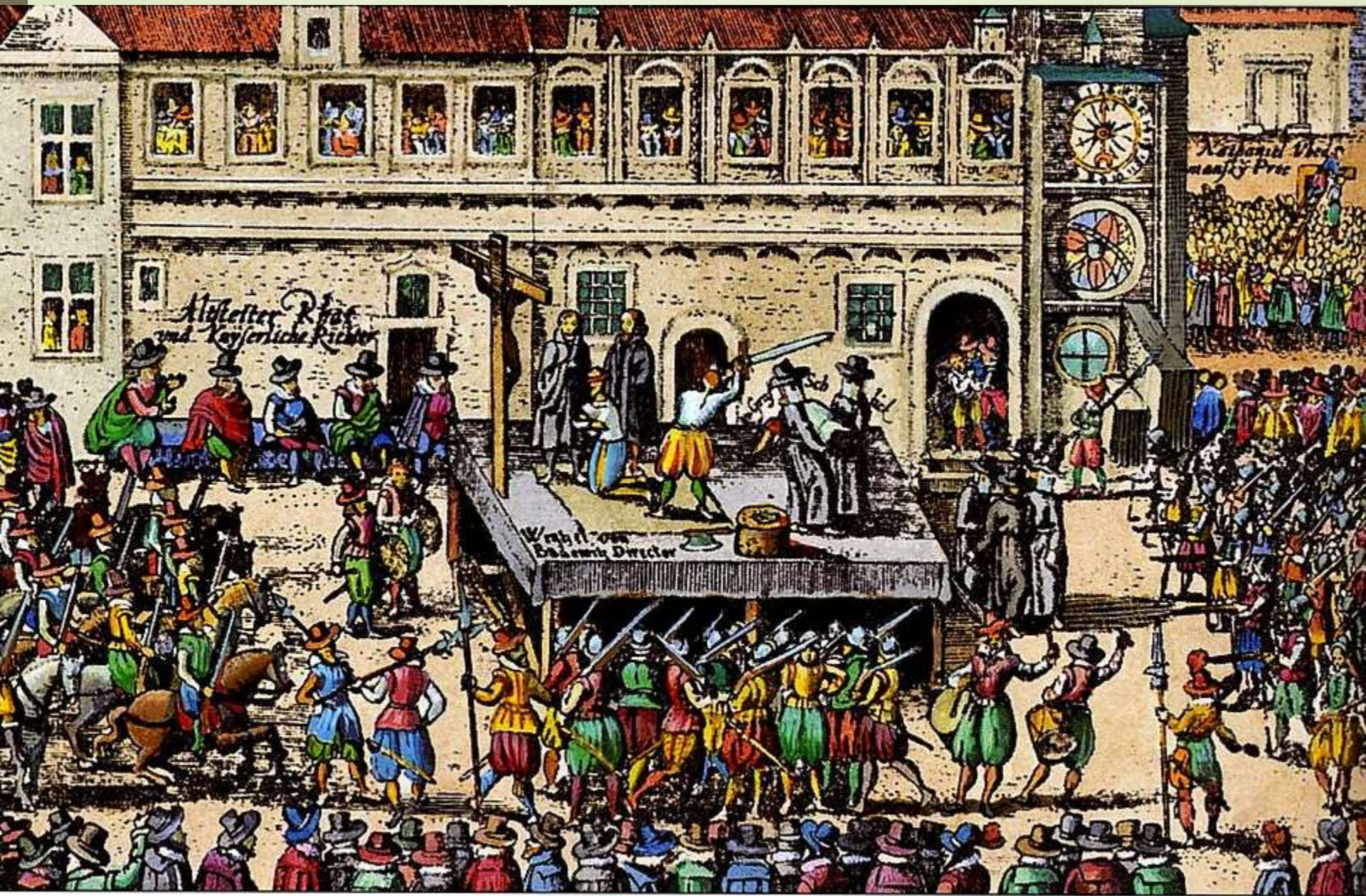
DELINEATIO BVDIZINI OBSESSAE AB ELECTORE SAXONIA AD OBSIDIUM REDACTAE MENSE SEPTEMBRI Anno 1620.

Anweisung der ziffer. 1. Das Schloß. 2. S. Nicolaus. 3. Schülers Thor. 4. Schloßbrunnen. 5. Giebelgasse. 6. S. Marg. Kirche. 7. Peter. 8. Das Rathhaus. 9. Neichen Thor. 10. Mühlthor. 11. Alte Wasserbrunn. 12. die große Mühl. 13. Lammthor. 14. die Neue Wasserbrunn. 15. S. Ch. F. Durchl. 16. gefangene.

Dobytí Budyšina saskou armádou 1620

-
-
- *Dresdner Accord* pro Slezsko i Lužice (1621)
 - vojenské rozdělení Horní Lužice na dvě části, Jan Jiří Krnovský se brání ve Zhořelci
 - Zástavní odstoupení Lužic Sasku (13. července 1621 – prozatímní hold Janu Jiřímu)

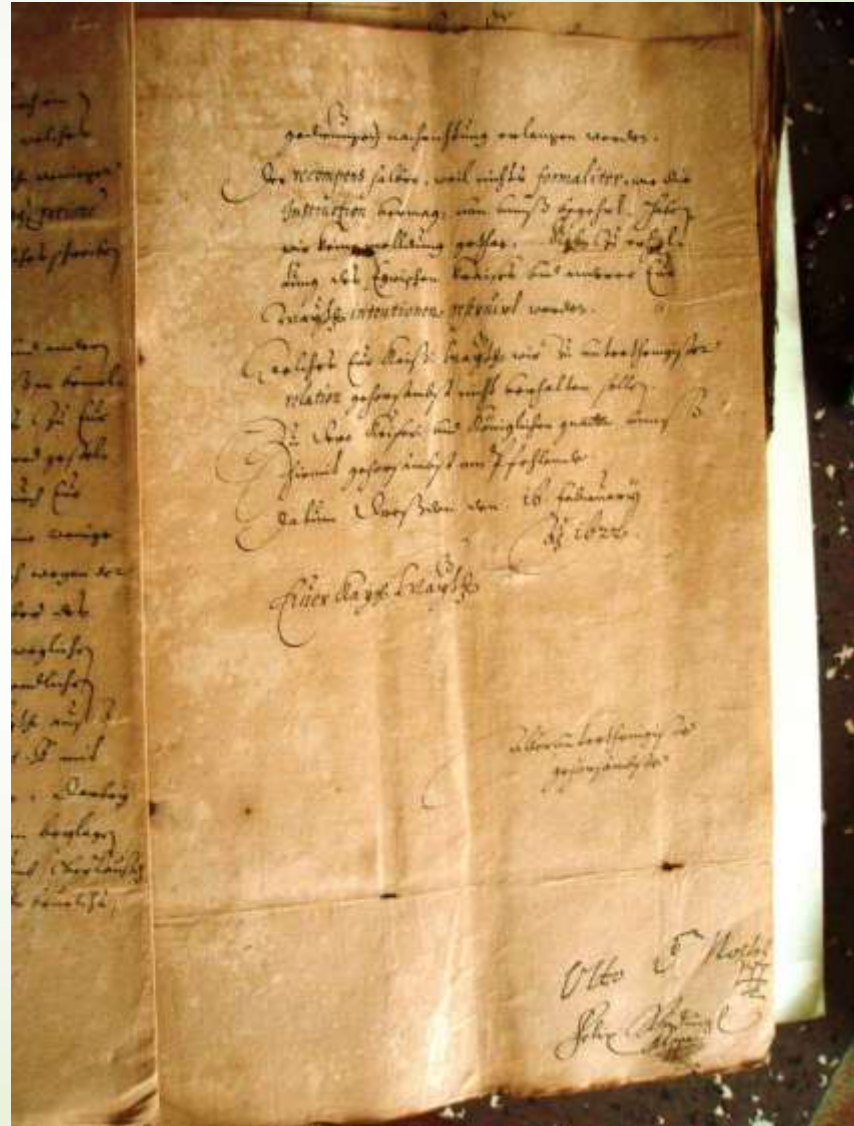
Verzeichnis was gestalt der Graff von Schlick vnd andre hohe vnd Niderstands Personcn hingericht vnd vollzogen worden.

Postupné předávání Horní a Dolní Lužice Sasku

- náklady na pacifikaci Lužic kurfiřt vyčíslil na 2,5 milionu zlatých, později se slezskou kampaní 4 miliony zlatých
- **Inmissionsrezess** – 23. června 1623
- dvojí vláda v zemi, složitá situace zejména za vojenského obléhání a z náboženského hlediska (kurfiřt překračuje své pravomoci)
 - komu sloužit?

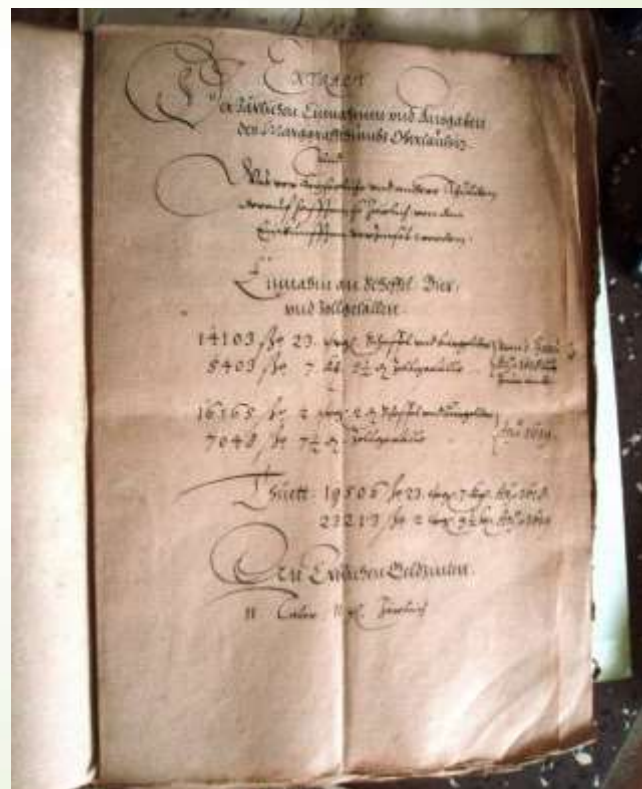
Komisaři roku 1622

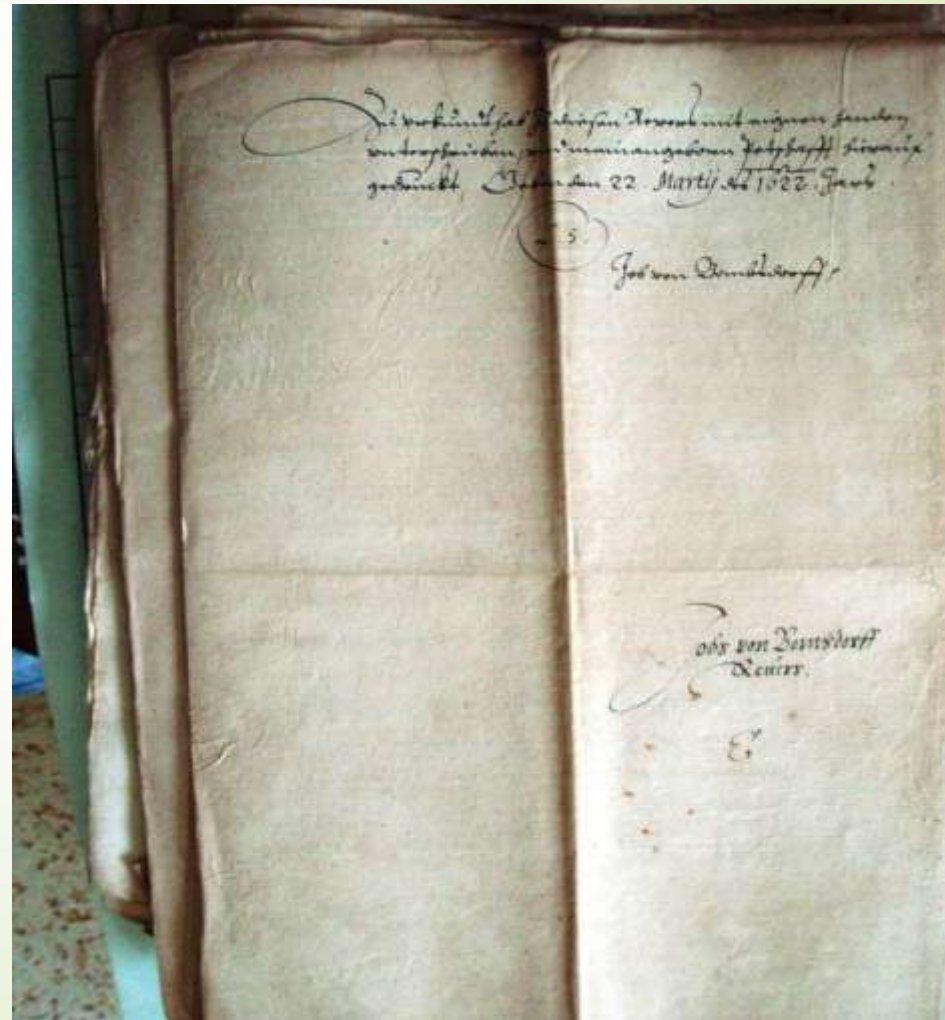
Kurfürst vypisuje sněm 1622

Přehledy příjmů markrabství

Revers Joba z Bomsdorfu ohledně jeho chování za stavovského povstání

Sněmovní snešení 1622

Dobrozdání České kanceláře 1628 ve věci Horní Lužice

Saský vpád, saský kurfiřt „mění barvy“

Jan Jiří Arnim

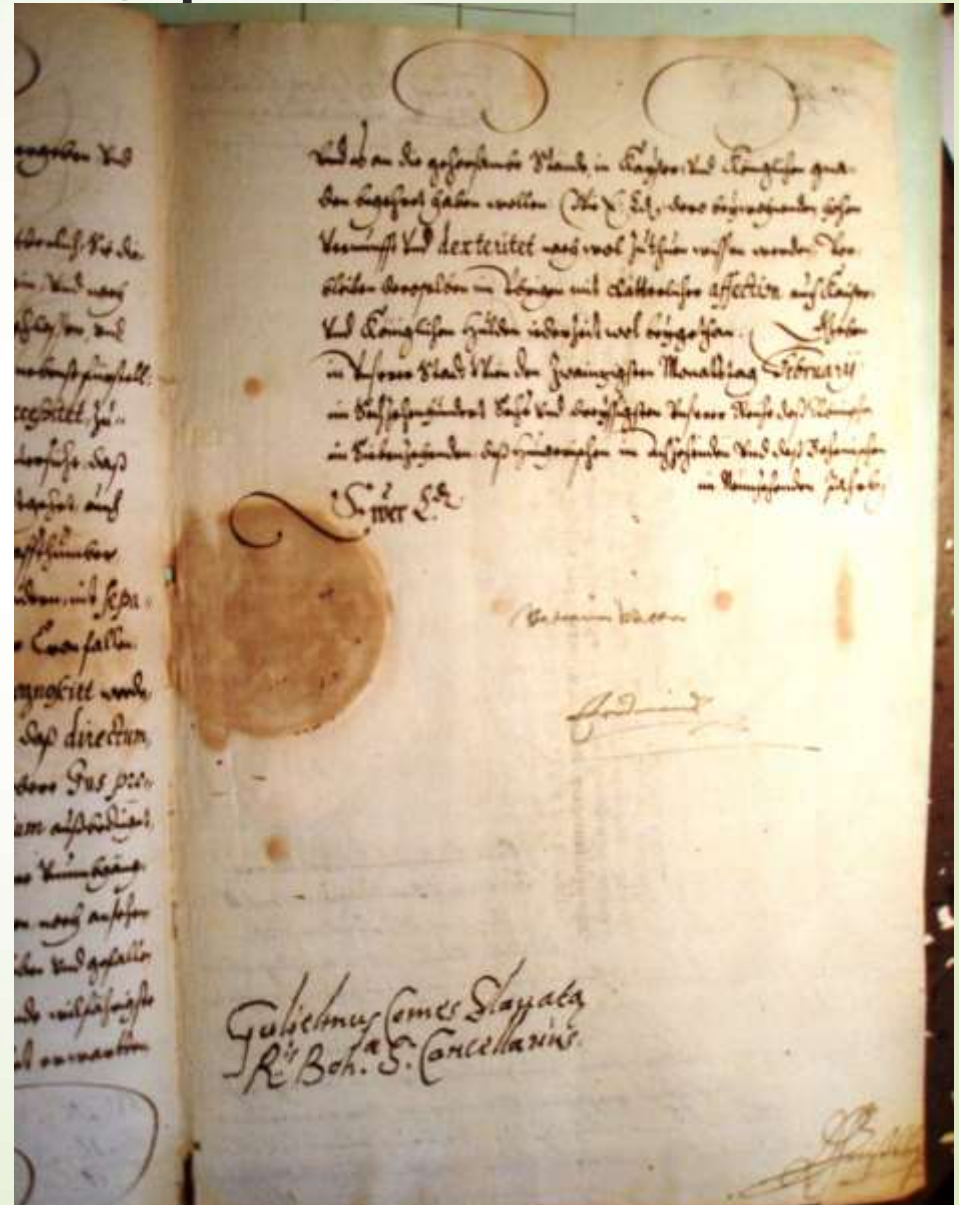

Albrecht z
Valdštejna

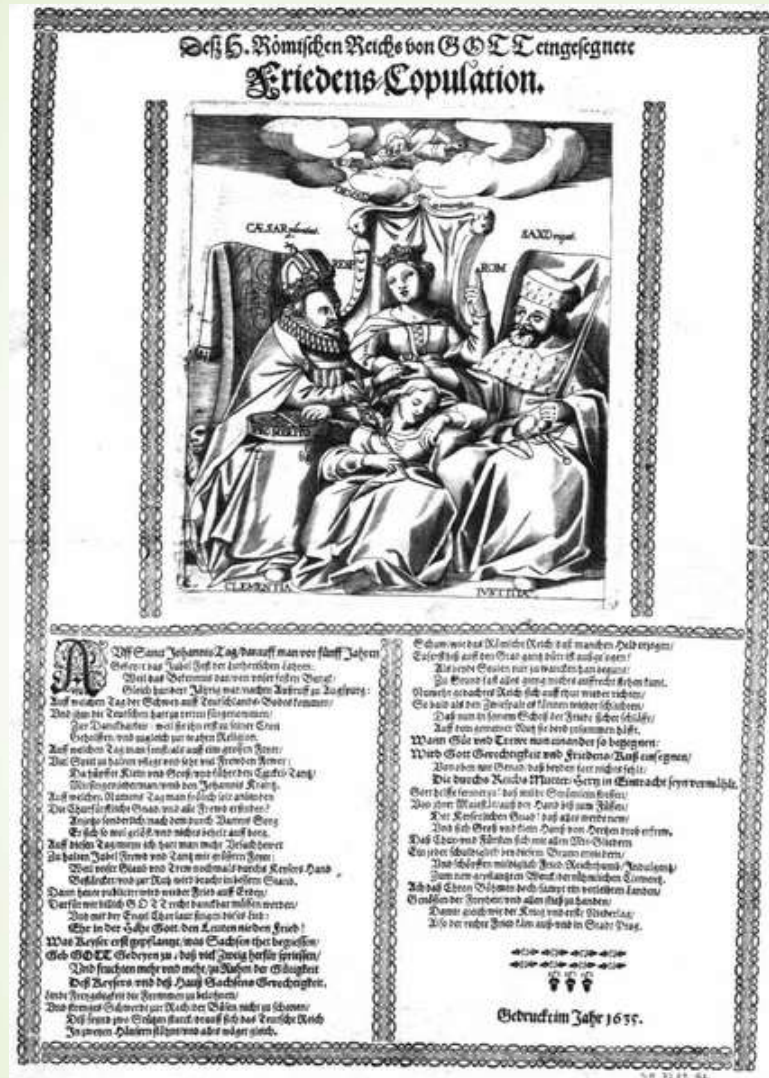

Vyjednávání o předání

Recepisse saského kurfiřta

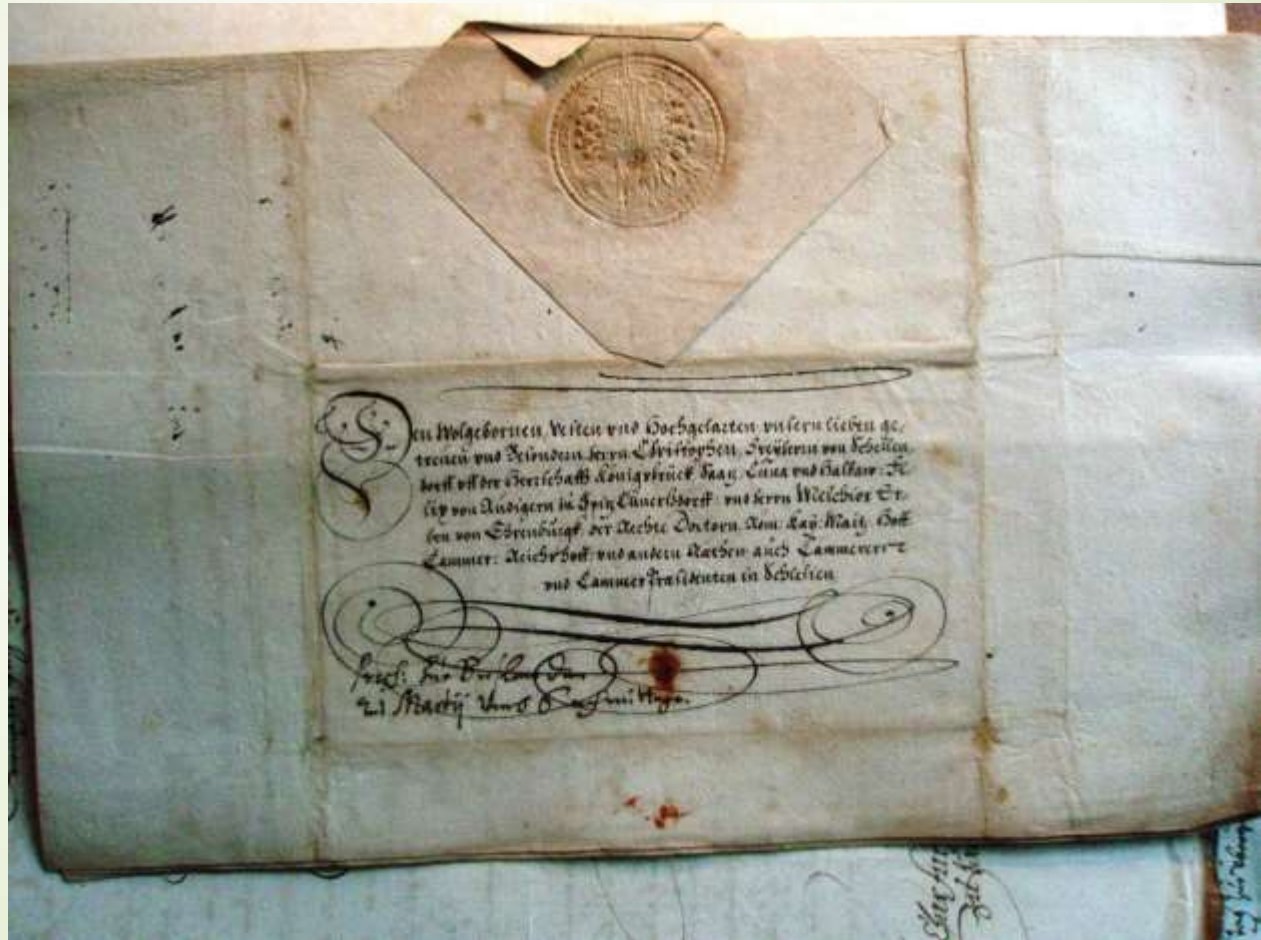

Pražský mír 1635

Deß H. Römischen Reichs von Gott eingesegete Friedens:Copulation,
s. l., 1635

Císařské pověření pro komisaře 1635

Podmínky dohody o předání

- předání dědičné, ale jako řádné léno České koruny v mužské linii
- nebyli vázáni lenními povinnostmi, neplatily se daně
- právo patronátu nad katolickými institucemi
- předání práv, privilegií, komorních majetků ...
- nutný souhlas českého sněmu i jednotlivých Habsburků
- skutečné předání na sněmech v dubnu 1636

Souhlas španělského infanta s předáním (zcizením) Lužic

➤ Souhlas arcivévodkyně Claudie

Lenní revers saského kurfiřta 1687

Vnímání předání v Lužicích?

- zdá se převážně neutrální, přehlušuje válka
- už delší dobu trvala blízkost Sasku kulturní, jazyková, náboženská
- určitý odpor k Habsburkům, blízkost Wettinům
 - platí už v 16. století
- podmíněno i konfesně – katolíci x luteráni
- málo tematizováno v ujednáních třicetileté války x Slezsku

Výzdoba budyšínského Ortenburku (kurfiřtská místnost, italští štukatéři XVII. století – ikonografický program

Benjamin Leuber
saský komorní
prokurátor

Jan Jiří I. Saský – pomník v Budyšíně

St. Marienstern – katolická „provokace“?

Slezsko

- důležité pro vojenské kampaně,
- obecně velmi utrpělo třicetiletou válkou
- 1626 – Arnošt Mansfeld
- 1635 – spojení slezských knížat se Saskem a Švédskem
 - pak znovu omezena jejich práva
- 30. a 40. léta 17. století - Švédové

- postupná rekatolizace
- centralizace
- základ života:
drážďanský akkord,
neplatí OZZ
- ubývá lenních knížat
- Karel z Lichtenštejna (†
1627) – Opavsko a
Krnovsko
- Oberamt – pokles
významu

Důležité slezské pevnosti

Hlohov

Břeh / Brzeg / Brieg

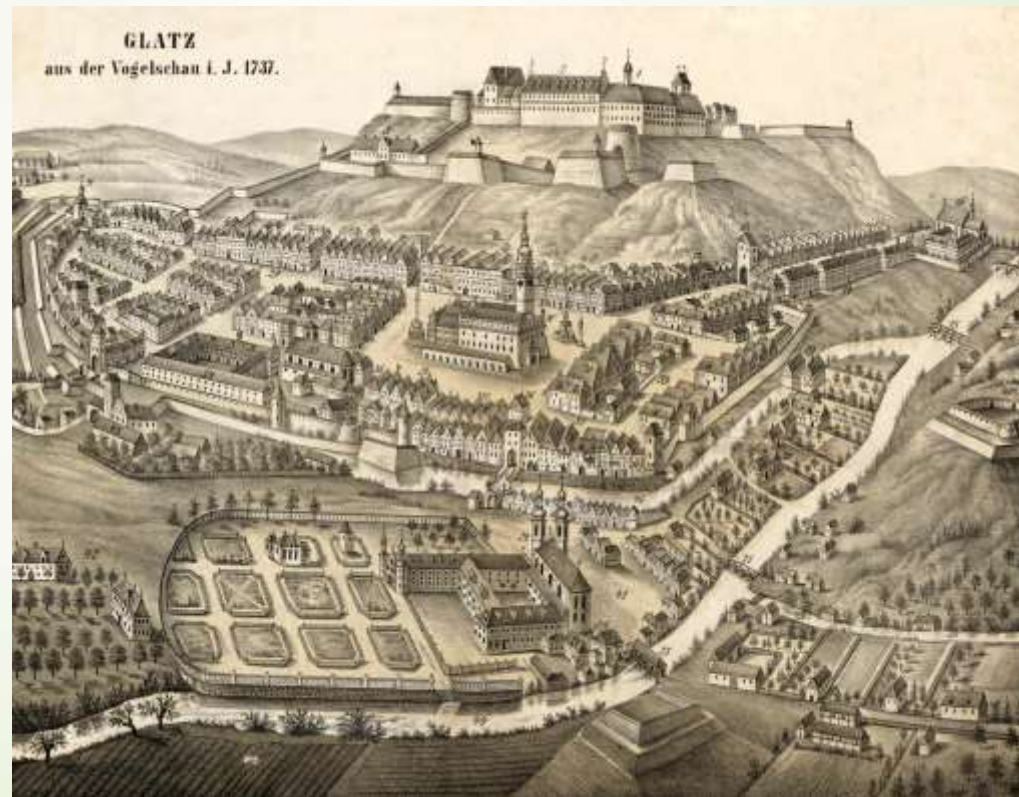
Bierutów/Bernstadt

Brzeg/Brieg

Kladsko

příchod jezuitů do Slezska

Bývalá kolej jezuitů v Hlohově

Bývalá kolej jezuitů v Lehnici

Bývalá jezuitská kolej ve Vratislavi

-
- rekatolizační snahy ve Slezsku
 - posilování zeměpanského vlivu, absolutizace, omezení vlivu Fürstentagu (zákaz svolávání bez povolení z Vídně)
 - slábnou jednotlivá knížata
 - pronikání českých a moravských šlechtických rodů
 - zájem Pruska (na základě držby krnovského knížectví, kraj Schwiebus)
 - Především ale zájem hospodářský

Šlechta Českého království versus Slezska (P. Maťa)

- Čechy
- 1557: 1622 šlechticů platících daně
- 1603: 1347 držitelů šlechtických pozemků
- 1615: 1174 vrchností
- 1654–1656 (berní rula) – 880 šlechtických vrchností
- 1741 (tereziánský katastr) – 517 vrchností
- 1802: 316 šlechticů, kteří se dělili o 2232 deskových statků a majetků
- 1692: kn. Svídnicko-Javorském 300 šlechticů
- XVII. století: 1800-2000 šlechtických vrchností ve Slezsku
- 1805 – 1244 šlechtických vrchností
- Specifika: tzv. stavovská panství, méně významnějších a bohatších šlechticů

Vztahy české a slezské šlechty

- Šelmberkové
- Trčkové
- Pernštejnové
- Oppersdorfové
- Redernové
- Nosticové
- Schaffgotschové

Později:

Albrecht z Valdštejna

Lichtenštejnové

Lobkovicové

Aueršperkové

Schaffgotsch

- Scof/Ovis
- původem z Frank
- příchod se sv. Hedvikou Meránskou ve XIII. Století
- 1242 doloženi v Krkonoších: *Sibotho de nobili familia ovium*
- Důležití v raném novověku i v XIX. století (důlní podnikání)
- Biskupové
 - Jan Prokop Schaffgotsch (1786–1813)
 - První biskup českobudějovický
- Jan Arnošt Antonín († 1746)
 - Nejvyšší purkrabí království Českého

hrad
Chójnik/Kynast

Lázně Bělohrad,
Biskupice ...

Nosticové

Rokytnice v Orlických
horách

Lobris/Luboradz

Opavsko

- kolísá mezi Moravou a Slezskem
- ve středověku:
integrální součást Moravy
- od 1613/1614 zasedá na slezském sněmu

Opava (1689)

Pruské nároky na Slezsko

- spíše teoretické (Jan Jiří Braniborsko-Ansbašský, pán Krnovska)
- změna expanzivního tlaku Pruska
- zpochybnění pragmatické sankce
- celoevropské, ba celosvětové souvislosti
- konec prosince 1740 – obléhání Vratislavi, začátek ledna 1741 – vstup do města
- osvoboditel?
- 10. dubna 1741 – bitva u Mollwitz/Malujowice
- 28. července 1742: berlínský mír

Na cestě k absolutismu a centralismu

Propadlá práva českých stavů (potvrzení privilegií Českého království 29. května 1627)

- „My, Ferdinand II., z boží milosti volený Římský císař, po všechny časy rozmnožitel říše, a Uherský, Český ... král ... Vyznáváme tímto listem a všem vůbec v známost uvozujeme: jakož vědomé a zjevné jest, kterak jest se království Naše dědičné České času nedávno pominulého proti nám in forma universitatis mocně zprotivilo i ohavnou a takovou rebelii začalo, že jsme též království Naše dědičné České z donucené potřeby s znamenitými válečnými výpravami, s vynaložením vsí možnosti Naší a slavného domu Našeho zase s pomocí Pána Boha mečem dobyli ... přiříkajíc za Nás i za dědice Naše, budoucí krále české, že všechny čtyry stavy a celou obec téhož království Našeho Českého, též také každý stav, obzvláště při jejich právích, spravedlnostech a dotčeném od Nás obnoveném zřízení zemském ochraňovati a zachovati chceme. Nechceme také žádné berně a daně od poslušných stavův našich jinačeji než na sněmích podle artikule v témž zřízení zemském ... žádati ... Též nechceme na žádnou osobu z stavův království Našeho dědičného Českého aneb na statky jich de facto neb mocí sahati ...

Dědičnost českého trůnu dle OZZ

- žádného víceji dědice z královského kmene, rodu, semene a krve, mužského neb ženského pohlaví, před rukama ani v očekávání nebylo, anebo poslední dědic neb dědička téhož království od svého práva dobrovolně upustili a jeho se odřekli, jako i také často jmenované království v tom způsobu se vynacházelo, že by týž dědic nebo dědička z příčiny nedostatku na rozumu ... k kralování a správě spůsobný nebyl a nebyla, a k tomu od něho nebo od ní žádný dědic v živobyetí nepozůstával, anebo takového dědice nebo dědičky naděje a čáky žádné nebylo

Pragmatická sankce (1713)

- Pragmatika, sankce – důležité opatření (římské právo)
- „rodný list podunajské monarchie“
- přijaly jednotlivé sněmy i důležité sousedé

Přijetí PS českým sněmem

- Posléz a jakož Jeho CKM z přirozené země otcovské lásky a péče pro vinšovaný ... pokoj, též zachování všech svých království, knížetství a zemí, zvláště pak tohoto dědičného království Českého, ten od slavných svých předkův nejjasnějšího arcidomu Rakouského in forma primogeniturae inter masculos ustavený ... neméně také i na pohlaví ženské rozšířený nápad koruny a dědictví Českého

Readmise českého hlasu 1708 – Josef I.

- ▶ účast českého krále na říšském sněmu a v kolegiu kurfiřtů
- ▶ vyvážit vliv Pruska, souvisí ale i s poměry v rámci kolegia (aby byl lichý počet hlasů)
- ▶ Posílila se závislost Koruny české na říši nebo ne?

Motivace reforem?

➤ dluhy (armáda – 100 000

mužů)

zajištění úřednictva

Státní dluh: 1767 – 259 mil.

zlatých

➤ Zdanění šlechty

(kombinace daň z příjmu a
daň z hlavy)

➤ Revize rustikálu 1748-1756

➤ Soupis dominikálu

(vrchnostenská půda 1756
– 1757)

➤ trvá OZZ

➤ (revize)

➤ vzor pro zřízení v
Haliči! (1775)

Ale:

Jednotné česko-
rakouské šlechtictví
(1752)

dědičné země
německé (to, co je v
Říši)

Reforma úřadů

- ▶ oddělení soudní a výkonné moci
- ▶ Tajná rada, vojenská dvorská rada (Hofkriegsrat) a dvorská komora
- ▶ Domácí, dvorská a státní kancelář (Haus-, Hof- und Staatskanzlei)
 - ▶ Centrální orgány, jejich význam roste
 - ▶ Nejdůležitější: tajná rada, už ne jen poradní funkce, ale i rozhoduje
 - ▶ Dvorští úředníci, nejvyšší úředníci jednotlivých zemí
 - ▶ Za Leopolda I.: 60 členů – kompetence spíše v jednotlivých komisích
 - ▶ Stálá tajná konference – od 1669 – vytlačila TR

-
-
- Zrušení české dvorské kanceláře 1748
 - *Directorium in publicis et cameralibus* (1749), později Česko-rakouská dvorská kancelář (Jan Rudolf Chotek)
 - Oberste Jusitzstelle
 - Fridrich Vilém Haugwitz (konvertita, původem ze Slezska)
 - Václav Antonín Kounic (zahraniční politika)
 - Gerard van Swieten
 - Ferdinand Kindermann von Schulstein
 - Josef Sonnenfels

Fridrich Vilém z Haugwitz († 1765)

- directorium in publicis et cameralibus
- proti stavům
- decenální recesy)
- Královský úřad v Opavě
- Pocházel z Malé Obiše, rodina ve Slezsku, konverze ke katolictví, pak přesun do Slezska

-
- královské deputace (později reprezentace, místodržitelství)
 - ubytovat a zásobovat vojsko, vybírat daně, spravovat panovnické příjmy

Omezena pravomoc apelačního soudu na Čechy, zvláštní apelační soud pro Moravu a Rakouské Slezsko

Gubernia

krajská reforma 1751

- místo dvou hejtmanů jen 1, placený státem
 - dohled na vztah vrchnost/poddaný, povznesení školství, péče o komunikace, rozvoj řemesel, živností
- sídlit v kraji
- státní správa se dostává přímo k poddaným
- 16 krajů: Kouřimský, Berounský, Rakovnický, Litoměřický, Mladoboleslavský, Královéhradecký (oddělen Novobydžovský), Chrudimský, Čáslavský, Tábořský, Budějovický, Prácheňský, Plzeňský, Klatovský, Žatecký, Loketský
- Morava: 6: Olomoucký, Přerovský, Brněnský, Jihlavský, Znojemský, Uherskohradišťský
- Slezsko: statutární města a knížectví (op., krnov., těšín., nisské)

CONSTITUTIO CRIMINALIS
THERESIANA.

oder der

Römisch-Kaisert. zu Hungarn und Böhheim etc. Königl. Apost.

M a j e s t ä t

Maria Theresia

Erzherzogin zu Oesterreich, etc. etc.

peinliche

Gerichtsordnung.

W I E N,

gedruckt bey Johann Thomas Edlen von Trattnern,
kaiserl. Königl. Hofbuchdruckern und Buchhändlern.

1 7 6 9

